

ἐκφωνηθέντων στίχων.

Φίλε Κύριε Συντάκτα τῆς «Ἡμέρας.»

συχα καὶ ἀναπτυμένα, βέβαιοι ὄντες, ὅτι τὸ πολὺ πολὺ

Ὁ λόγος εἶνε περὶ τῶν ἀποκαλυπτηρίων. Ἀνέγνωσα εἰς τὸ

σχεδὶως αἱ ἐπόμεναι παρατηρήσεις καὶ σημειώσεις.

Θέμ. α. τὸ περὶ τῶν στίχων.

πιγραφή

Ἰη. λον εὐθ.

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη, κ. Συντάκτα, εἶνε ἀξία πολλῆς προσοχῆς.

ἑξάμετρον ἥρωε λεγείακον, καὶ πῶδοντι κατήρτισεν ἕνα ἑξάμετρον

καὶ ἓνα πεντάμετρον δακτυλικόν, δηλ. ἐν ἡρώελεγετον δίστιχον

κη να δοθῇ μὴ ἐξηγήσεις πρὸς ἀποφυγὴν πολλῶν παρεξηγήσεων.
Σπεύδουμεν λοιπὸν νὰ διακηρύξωμεν, ὅτι τὸν ποιητὴν τιμῶ-

ληνικὴ ποίησις (καὶ ἐξαίρω πάντοτε τοῦ λόγου τοὺς ἐξαίρετους)

ὁσημέραι προουδεύει, ἀλλὰ διότι προουδεύει ὁ ἀτομικὸς ἐγωϊσμός,

καὶ ἡ πρὸς πᾶν ὅ,τι κοινὸν καὶ δημόσιον ἀδικηφόρια καὶ ἀκηδία,

νικήν κοινωνίαν—κατὰ τὴν τελευταίαν μάλιστα δεκαετηρίδα—
καὶ αἱ παντοδύναμοι ψῆφοι συνέδεσαν τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα
τῶν πέντε δέκα ἀνθρώπων τοῦ μικροῦ μας ἔθνους εἰς δίκτυον
τόσον ἀλληλένδετον καὶ ἀδιόρηκτον, ὥστε ἡ ἀλήθεια, ἡ εὐσυν-
ειδήτως καὶ εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον ἀποβλέπουσα ἀλήθεια, εἶνε
ἀδύνατον νὰ τὸ διαρρήξῃ, καὶ ἂν ἤθελε μεταβληθῇ εἰς καρχα-
ρίαν. Οποῖας ἀρχὰς ἠθικὰς ἀκολουθεῖ κατὰ θεωρίαν καὶ κατὰ
πρᾶξιν ὁ Ἕλλην πρωθυπουργός, τὰς αὐτὰς ἀκολουθεῖ καὶ ἕκα-
στος Ἕλλην ὁπωσοῦν ἐξέγων καὶ διακρινόμενος οὕτως ἢ ἄλλως
ἐν τῇ ἑλληνικῇ πολιτείᾳ ἢ κοινωνίᾳ. Αἱ ἀρχαὶ αὗται συγκεφα-
λαιοῦνται εἰς τὸ «Γέλα με νὰ σὲ γελῶ». Ἐτελειοποιήθη δὲ ἡ
ἑλληνικὴ πολιτεία καὶ κοινωνία τόσον εἰς τὴν ἠθικὴν ταύτην
ἀρχοῖαν καὶ πώρῳσιν καὶ ἐξαχρεώσιν, ὥστε βλέπων τις καὶ αὐ-
τὰ τὰ παιδιὰ νὰ φυτρώνωσι διὰ μιᾶς τελειοδιδάκτα εἰς τὸ
νέον τοῦτο εἶδος τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, νομίζει ὅτι ἐφθάσαμεν
εἰς τὴν γενεάν καὶ τὸν αἰῶνα ἐκείνον τοῦ Ησίοδου, κατὰ τὸν ὁ
ποῖον τὰ παιδιὰ γεννῶνται ἐκ κοιλίας μητρὸς «πολιοκρόταφα».
Καὶ ὅμως ὑπὸ τὸ κράτος τῆς πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς ταύτης ἐξα-
χρεώσεως κινδυνεύουσι τὸν ἔσχατον κίνδυνον τὰ τιμαλφέστατα
τοῦ μικροῦ καὶ ἀσθενοῦς καὶ ἀπροστατεύτου ἡμῶν ἔθνους συμ-
φέροντα. Ἐν ᾧ δὲ ἀπαιτεῖτο ἡμεῖς, ὡς ἔθνος καὶ κράτος μικρὸν
καὶ ἀσθενέστατον, νὰ ἔχωμεν ἐν πᾶσιν ἀρετὴν ὑπὲρ πάντα τὰ
λοιπὰ ἔθνη καὶ κράτη, διότι καὶ διὰ νὰ ὑπάρξῃ μόνον καὶ συν-
τηρηθῇ, πολλῶν δὲ μᾶλλον διὰ νὰ προκοπῇ καὶ εὐημερήσῃ κρά-
τος τι, ἀπαιτεῖται ἐν πᾶσιν ἀρετὴ ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς
τὸ μέγεθος καὶ τὴν δυνάμειν του, ἐφθάσαμεν ἐντὸς 20—30 ἐ-
τῶν εἰς τὸ σημεῖον ἐκείνου τῆς ἠθικῆς ἀκρότητας καὶ πωρώσεως,
ὅπου μὲν ἄλλα ἔθνη ἐφθασαν μετὰ πολλοὺς αἰῶνας, καὶ μετὰ
μακράς, σφοδράς καὶ ἀλλεπαλλήλους περιπετειάς. Τοιοῦτοτρό-
πως κατωρθώσαμεν οἱ θαυμάσιοι αὐτὸ τὸ θαῦμα τῶν θαυμά-
σιων, νὰ παρκαμίσωμεν χωρὶς νὰ ἀκμῶσωμεν, κατωρθώσαμεν
δηλαδή νὰ γεννώμεν τέκνα «πολιοκρόταφα» κατὰ τὸ πρόβη-
θεν ὑπὸ Ησίοδου τοῦ προφήτου. Ἡ δὲ ἀποδείξις εἶνε πρόχειρος
καὶ εὐκολωτάτη. Ἀφίνομεν τὴν πολιτικὴν, περὶ τῆς ὁποίας ἡ
«Ἡμέρα» εἶνε ἀρίστη καὶ ἀφθονὸς πηγὴ διὰ πάντα φιλόπατρις,
εὐσυνειδήτων καὶ ἀπατρίστον κατὴν, καὶ περιοριζόμεθα εἰς τὰ
γράμματα, πρὸς τὰ ὁποῖα δὲν εἶνε ἀσχετος ἡ ἐπ' ἔσχατων πα-
ρασκευασθεῖσα τελετὴ τοῦ ἀποκολυπτηρίου, ἐφ' ᾧ καὶ ἐπανα-
φέρουμεν τὸν λόγον εἰς τὸ ποίημα τοῦ κ. Βαλαωρίτου.

Τὸν κ. Βαλαωρίτην ἀποκαλοῦσι κοινῶς *ἐθνικὸν ποιητήν*. Ἐάν
οἱ οὕτως ἀποκαλοῦντες αὐτὸν ἐννοοῦσιν, ὅτι ὁ κ. Βαλαωρίτης
μετεχειρίσθη εἰς τὰ ποιήματά του ὑποθέσεις ἐθνικὰς, καὶ ἰδίως
ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, συνομολογοῦμεν καὶ
ἡμεῖς τοῦτο, καὶ συγχρόμως καὶ συνεπινοοῦμεν αὐτόν. Ἐάν ὁ-
μως ἐννοῇ τις διὰ τῆς ἐπικλήσεως ταύτης, ὅτι ὁ κ. Βαλαωρίτης
κατωρθώσῃ νὰ ἐκφράσῃ ποιητικῶς ὑπὲρ πάντα ἄλλον τὰ αἰσθη-
ματα καὶ τὰς ἰδέας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ ὅτι εἶνε ὁ κατ'
ἔξοχον ποιητὴς αὐτοῦ, ὅπως εἶπον πολλάκις αἱ ἑλληνικαὶ ἐφη-
μερίδες, καὶ ὅπως διεκήρυξεν ἐφέτος ἡ πανεπιστημιακὴ πρυτανεία
καὶ σύγκλητος, ἐπικυροῦσα διὰ τῆς ἐκλογῆς τῆς τῆν κοινὴν
ταύτην φάμην, οὐδὲν τοῦτου ψευδέστερον, οὐδ' ἀπελπιστικώτε-
ρον. Οὐδὲν ψευδέστερον, διότι οὐδενὸς ποιητοῦ ἡ γλῶσσα καὶ
αἱ ἰδέαι εἶνε τόσον ἔξαις πρὸς τὴν ἀληθινὴν γλῶσσαν καὶ τὰς
ἰδέας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅσον ἡ τοῦ κ. Βαλαωρίτου. Οὐδὲν ἀ-
πελπιστικώτερον, διότι, ἐὰν πράγματι ἡ ποίησις τοῦ κ. Βαλα-
ωρίτου εἶναι ἡ ἐθνικὴ καὶ ἡ κατ' ἔξοχον ποίησις τῆς νέας ἑλ-
λάδος, ὅπως φρονεῖ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος, καὶ ἐπιβεβαιῶσι τὸ Πανε-
πιστήμιον, τότε ἡ ὁ γὰρ τὸν ἀρθρον τοῦτο ἔχουσιν, ὡς προ-
εῖρήθη, τὰ λογικά του, ἢ οἱ σοφοὶ τοῦ Πανεπιστημίου ἐννοοῦσι
τόσον ἀπὸ ποίησιν, ὅσον αὐτὸς Κινέζικα—ὑποτιθεμένου, ἐννοεῖ-
ται, πάντοτε, ὅτι ἔρωι ἀρχαίων πρὸς τὴν καλλίστην ποίησιν,
καὶ ὅχι ἄλλο τι, ἐκίνησε τοὺς ἀρχοντας τοῦ Πανεπιστημίου νὰ
ἀσκήσωσι τόσους προχείρους ἐν Ἀθήναις ποιητάς, καὶ νὰ προσκα-
λέσωσιν ἐκ Λευκάδος τὸν κ. Βαλαωρίτην.

Ὁ κ. Βαλαωρίτης εἶνε κατ' οὐσίαν λυρικὸς ποιητής. Λυρικὸς
ποιητὴς ἀνεδείξε μέχρι τοῦδε ἡ Ἑλλὰς πλειότερους παρὰ εἰς τὴν
ἄλλο γένος ποιήσεως. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν μετὰ τοὺς Σούτση,
τοὺς καθ' αὐτὸ πατέρας τῆς νεοελληνικῆς ἐν γένει ποιήσεως,
τὸν Σολομὸν, τὸν Τανταλίδην, τὸν Ράγκαν, τὸν Σκυλίσσην,
τοὺς δύο Παράσχους, τὸν Βλάχον, τὸν Βυζάντιον, τὸν Ζαλακώ-
στην, τὸν Ὀρφανίδην, τὸν Καρύδην καὶ πολλοὺς ἄλλους ὧν τὰ
ὀνόματα παραλείπομεν. Ἐκ τούτων διέπεψαν ἄλλοι περισσώτε-
ρον καὶ ἄλλος ὀλιγότερον εἰς τοῦτο ἡ ἐκείνο τὸ εἶδος τῆς λυρι-
κῆς ποιήσεως, ἥτις ἤθελεν ἀκμάζῃ σήμερον, ὅπως ἔπρεπε καὶ
ὅπως ἦτο δυνατόν, ἐὰν ἡ πολιτικὴ ὀχλοκρατία παρεχόρει μι-
κρὸν τόπον καὶ εἰς τὰς Μούσας, ἐὰν ὑπῆρχε κυβερνήσις ἐννοοῦσα
τὴν μεγάλην καὶ ὑψηλὴν ἀποστολὴν τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως
καὶ ἐὰν ὑπῆρχε καὶ ἐν Ἑλλάδι κριτικὴ ἀξία τοῦ δνόματος. Ἐν
ᾧ δὲ ἡ νεοελληνικὴ λυρικὴ ποίησις ἐν συνόλῳ ἔχει νὰ παρουσιά-
σῃ ὀλίγα τινὰ ποιήματα ἱκανὰ νὰ παραβληθῶσι καὶ πρὸς τὰς
ξένας τῶν νεωτέρων ἐθνῶν λυρικὰς συλλογὰς, δὲν δύναται τις
ὅπως νὰ εἴπῃ καὶ ὁ ἀκριβέστερος, διὰ τὸ τοῦτο, προσβληθέντες λόγους,
καὶ ὅτι εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν ἐδώθη, κατὰ τὴν τελευταίαν
μάλιστα δεκαετηρίδα, ὁληθρὰς τῆς ψευδοερωμαντικῆς ὥθησις, ἡ
τις ἔχουσα συνεργῶν καὶ τὴν ψευδακτινιστὴν ὥθησιν, ἥτις ἐδό-
θη καὶ δίδεται καθ' ἡμέραν εἰς τὴν γλῶσσαν ὑπὸ τῶν σοφῶν
τοῦ Πανεπιστημίου, ἀποκαρῶν τὰ ἀθηναῖα τῆς ἑλληνικῆς
εὐκαιοσύνης, μολὶς ἀναδαστήσαντα, καὶ ἐφαρμάκυσεν αὐτὰς

τὰς πηγὰς τῆς νεοελληνικῆς λυρικῆς ποιήσεως. Ὑπὲρ πάντα δὲ
ἄλλον ἐλεθριώτερον ἐπενήργησε κατὰ τοῦτο ὁ κ. Βαλαωρίτης.

Ἡ ῥῆσις ἥτις πάσης ἄλλης καταλληλότερον δύναται νὰ ἐπι-
γραφῇ ἐφ' ἐνὸς ἐκάστου ποιήματος τοῦ κ. Βαλαωρίτου εἶνε τὸ
λόγιον ἐκεῖνο τῶν στρεγλῶν τοῦ Σκησπηρίου Μάχβεθ·

Fair is foul, and foul is fair

Hover through the fog and filthy air,

ἤτοι «τὸ ὠραῖον εἶνε ἀσχημον, καὶ τὸ ἀσχημον εἶναι ὠραῖον»
ταλαντεύεσθε ἐν μέσῳ τῆς ὀμίχλης καὶ τοῦ μεμολυσμένου ἀέ-
ρος». Ἡ ῥῆσις αὕτη εἶνε κατὰ μέγα μέρος ἡ ἀρχὴ τῆς ῥωμαντι-
κῆς ἐν γένει ποιήσεως· ἀλλ' ὅτι οἱ ῥωμαντικοὶ ποιηταὶ τῆς Γαλ-
λίας, Γερμανίας καὶ Ἰταλίας μετεχειρίσθησαν ἀραιὰ καὶ τοῦ μὲ-
νον, τοῦτο ὁ κ. Βαλαωρίτης μετεχειρίσθη κατὰ κόρον, σπεῖρων
ὅχι «τῇ χειρὶ» ἀλλὰ τῷ θυλάκῳ, ἡ δὲ κατάχρησις αὕτη εἶναι
τοικήνη καὶ τοσαύτη, ὥστε ἡ ποίησις αὐτοῦ ἀποβαίνει συνεχῆς
τις καὶ ἀδιάσπαστος τερατολογία. Ἀ; ἀναγνώσῃ τις τὸν χεῖριστον
τῶν ψευδοερωμαντικῶν τῆς Γαλλίας καὶ ἁ; τὸν παραβᾶλη πρὸς
τὸν κ. Βαλαωρίτην· προφανῶς θέλει ἀποδειχθῇ νάννος ἐνώπιον
γίγαντος. Ὁ ποιητὴς φαίνεται ὅτι ἐξ ἀρχῆς ὑπέλαβε τὴν ποίη-
σιν ὡς ὄργανον τι φυσικόν, ὡς φακὸν π. χ. ἢ ὡς πρίσμα, τὸ ὁ-
ποῖον ἄλλο ἔργον καὶ σκοπὸν δὲν ἔχει, εἰμὴ νὰ μεγαλύνῃ κατ'
ἀρεσκείαν τὰ μικρὰ καὶ νὰ σμικρύνῃ τὰ μεγάλα, νὰ ὑψώῃ τὰ
χαμηλὰ καὶ νὰ χαμηλώῃ τὰ ὑψηλὰ, νὰ πληθύνῃ τὰ ὀλίγα καὶ
νὰ ἐλιγιστέωρ τὰ πολλὰ, καὶ οὕτω καθεξῆς. Οὐδέποτε παρι-
στάνει τὰ πράγματα ὅπως ὑπάρχουσιν ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῷ
ὄντι ἐγκεφάλῳ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, διότι νομίζει, φαίνεται, ὅ-
τι ἐν τούτῳ κέεται ἡ πεζότης, διαστρέφει δὲ αὐτὰ καὶ παριστά-
νει ὅλως ἄλλως ἢ ὅπως ὑπάρχουσιν ἐν τῇ φύσει καὶ τῷ ἀνθρω-
πίνῳ ἐγκεφάλῳ, διότι νομίζει, φαίνεται, ὅτι ἐν τούτῳ κέεται ἡ
ποιητικότης. Περὶ τούτου δύναται τις νὰ πεισθῇ εὐκολώτατα,
ὅταν ἀναγνώσῃ ὅσα ἔγραψεν ὁ ποιητὴς εἰς τὸ πεζὸν, καὶ ὅσα
ἔγραψεν ἐμμέτρως. Ἐν τῷ πεζῷ του λόγῳ βλέπει τις ἀνθρωπὸν
ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον καὶ νοήμονα, ὀρθῶς σκεπτόμενον καὶ ὁρ-
θῶς ἐν γένει ἐκφραζόμενον. Καθὼς ὅμως ἀρχίσει νὰ ἀναγινώ-
σῃς τὸν ἔμμετρον λόγον του, χάνεται ἀπ' ἐμπρός σου ὁ ὀρθῶς
σκεπτόμενος καὶ ἐκφραζόμενος συγγραφεὺς καὶ ἔχεις πρὸ ὀφθαλ-
μῶν σειρὰν ἀσυνάρτητον ἰδεῶν, ἡ συγκεχυμένων καὶ ἀκαταλή-
πτων ἢ παραλόγων καὶ τερατωδῶν. Ὅτι δὲ συμβαίνει εἰς τὰς
ιδέας, αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ κ. Βαλα-
ωρίτου. Ὁ ποιητὴς θέλει τὴν γλῶσσαν του δημοτικὴν· ἀλλ' αὐ-
τὴ εἶνε πᾶν ἄλλο ἢ δημοτικὴ. Ἡ δὲ ἐκλογὴ του αὕτη ἀποδει-
κνύει πρὸς τοὺς ἄλλους πάσον ὀλίγον ἐννόησον ὁ ποιητὴς ἐαυτὸν
καὶ τὴν ἀληθινὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ. Ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ εἶνε
πρὸ πάντων φυσικὴ καὶ ἀφελής, ὅπως καὶ ἡ δημοτικὴ ποίησις.
Ἐὰν δὲ ὑπάρχῃ εἶδος ποιήσεως, πρὸς τὸ ἀποῖον εἶνε φύσει ἀσύμ-
φωτος καὶ ἐτερογενής ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε
ἡ ποίησις τοῦ κ. Βαλαωρίτου. Ἡ ψευδοδημοτικὴ δὲ αὕτη γλῶσ-
σα ὅχι μόνον δὲν ὠφελεῖ, ἀλλ' ἀπειναντίας καὶ βλάπτει πολὺ
τὴν ποίησιν τοῦ κ. Βαλαωρίτου, διότι ἀπαυξάνει ἔτι μᾶλλον τὸ
παρὰ φύσιν αὐτῆς καὶ τερατωδές. Οἱ τύποι καὶ αἱ λέξεις τῆς
δημοτικῆς γλώσσης διαστρέφονται ἢ εἰσάγονται ἄλλα μὴ δη-
μοτικά, τὸ δὲ χειρότερον, διαστρέφεται ἡ φυσικὴ ἐννοια τῶν
λέξεων οὕτως, ὥστε σπανίως ὁ ποιητὴς κυριολογεῖται, καὶ τοιου-
τοτρόπως ὁ ἀναγνώστης μένει χάσκων ἐνώπιον τῶν ἀσυνφύρτων
καὶ ἀκαταλήπτων λέξεων. Αἱ μεταφοραὶ, αἱ εἰκόνες, καὶ ὅλα ἐν
γένει τὰ σχήματα τῆς ποιητικῆς ἐκφράσεως, ῥίπτονται πάντοτε
«τῷ θυλάκῳ» μὲν, ἀλλ' οὐδέποτε σχεδὸν ἐπιτυχῶς. Συνειρμὸν
δὲ ἐννοιῶν καὶ ἰδεῶν εἶτε ἐν τῷ ὅλῳ εἶτε ἐν τοῖς μέρεσιν, εἰς
μάτην ἤθελε τις ἐπιζητήσῃ. Τοιοῦτος ἐν γένει ὁ χαρακτήρ τῆς
ποιήσεως ταύτης τοῦ κ. Βαλαωρίτου καὶ τοιοῦτος ἐν μικρῷ καὶ
ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀποκαλυπτηρίου ἔργου, τοῦ ὁποῖου παρὰ-
θεσθῶ ἐνταῦθα αὕτη ἡ ἀρχὴ, ὡς τὸ «τῆλαυγὲς πρόσωπον» τοῦ
δίου.

Πᾶς μᾶς θωρεῖς ἀκίνητος;... Ποῦ τρέχει ὁ λογισμὸς σου,
Τὰ φτερωτὰ σου τὰ ὄνειρα;... Γιατί σ' τὸ μετωπὸ σου
Νὰ μὴ φυτρῶνουν, γέροντα, τόλαις χρυσαῖς ἀχτίδες,
Ὅσας μᾶς δίδει ἡ ὄψις σου παρηγορητικὴς ἐλπίδες;...
Γιατί σὲ οὐράνια χεῖλη σου νὰ μὴ γλυκοχαράξῃ,
Πατέρα, ἐνὰ γαμψέλο;... Γιατί νὰ μὴ σπαράξῃ
Μέσα σὲ στήθη σου ἡ καρδιά;... Καὶ πῶς σὲ βλέφαρό σου
Οὐδ' ἐνὰ δάκρυ ἐπρόβαλε, οὔτε ἐλαμψε τὸ φῶς σου;

Ὁ πρῶτος στίχος εἶνε ὀρθὸς κατὰ τε φράσιν καὶ ἐννοίαν. Τὸ
«ποῦ τρέχει ὁ λογισμὸς σου;» μάλιστα εἶνε γνήσιον δημοτικόν.
Ἀλλ' ὁ ποιητὴς δυστυχῶς εἶνε πᾶν ἄλλο ἢ ὀλιγαρκής. Εὐθὺς
προσθέτει καὶ «τὰ φτερωτὰ σου ὄνειρα,» διὰ τῆς προσθήκης δὲ
ταύτης κακιστρέφει τὴν γνησιότητα, τὴν φυσικότητα καὶ τὴν
καλλογὴν τῆς ἐννοίας καὶ φράσεως. «Ποῦ τρέχουν τὰ ὄνειρά σου»
εἶτε «φτερωτὰ» εἶτε «ἀφτερωτὰ» οὔτε εἶπε ποτε οὔτε εἶναι
δυνατὸν νὰ εἴπῃ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς—πρόσθετος δὲ, ἂν θέλῃς, οὐδὲ
ποιητὴς Ἕλλην ἐν γένει. Εὐθὺς λοιπὸν εἰς τὸν δεύτερον στίχον
ἐχομεν ἕνα ἄλλο γνήσιον δημοτικόν, τὸν ὁποῖον μόνον ὁ εἰς τὸν ἄνθρω-
πὸν τὴν ἀληθινὴν γλῶσσαν καὶ ποίησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ ἐν-
ταῦθα ἀναγνώστης δύναται νὰ ἀντιλάβῃται καὶ ἀντιλάβῃται.
«Γιατί σὲ μετωπὸ σου... ἐλπίδες.»—Τὸ νὰ «φυτρῶνουν
ἀχτίδες σὲ στήθη σου» τοῦ ἀφελῆ καὶ ἀκαταλήπτου ἀνθρώπου
(τοῦτο) εἶνε ἰδέα, ἡ ὁποία μόνον εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἡ-
μετέρου ποιητοῦ ἠδύνετο νὰ φυτρώσῃ. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς, ὑπο-
θέτομεν δὲ ὅτι καὶ πᾶς λαὸς ἀνθρώπων, λέγει ἢ δύναται νὰ εἴ-

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

AI 27.0001

ὅλη ἄποσις καὶ ἀκρίτος, διότι ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ἀντεστάθη πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἐξω, εἰς τὸ ὑπαιθρον, εἰς τὴν πεδιάδα, ἀλλ' ἐκλείπη μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐντὸς τοῦ τοίχους καὶ στήρην ἔχοντος χανίου τῆς Γραβιάς.)

Στὸν τάφο του κλεισμένο

Τὸ Μεσολόγγι

Κρατεῖ γιὰ νεκροθάπητη τὸν Χρῆστο τὸν Καψάλη,

Τὸ γάσο τοῦ δεσπότη του φορεῖ γιὰ σάβαρό του,

Καὶ φλογερὸ μετέωρο πετᾷ στὸν οὐρανὸ του,

Καὶ θάφτεται ὁλοζώνταρο

(Τί χρειάζεται νεκροθάπητη καὶ σάβαρον τὸ Μεσολόγγι, ἀφ' οὗ ἤδη εἶνε κατὰ τὸ κείμενον τοῦ ποιήματος «στὸν τάφο του κλεισμένο» ἤτοι ἐνταφιασμένο; Ἀλλ' ὅχι, οἱ κανόνες τῆς λογιῆς καὶ τῆς γλώσσης εἶνε ζυγὸς δουλικός, τὸν ὁποῖον πέπωται νὰ φέρωμεν ὡς κτῆνη οἱ ἐπίλοιποι θνητοί, ὅχι ὅμως καὶ ὁ ποιητής, καὶ μάλιστα ὅταν ἔχη νὰ εἴπῃ ὑψηλὰ καὶ μεγάλα πράγματα. Ακούσατε λοιπόν. Τὸ Μεσολόγγι, κλεισμένο ἤδη εἰς τὸν τάφον του, ἤτοι ἐνταφιασμένο, φροντίζει περὶ σαβάνου καὶ νεκροθάπτου, ἀκολουθῶς ἐξέρχεται τοῦ τάφου «τὸ υ», «πετᾷ στὸν οὐρανὸ τὸ υ», καί; — «Καὶ θάφτεται» — πῶς; ξανά πάλιν; — Μάλιστα. Ἀλλὰ θάφτεται «ὁλοζώνταρο» — δηλαδή — Ἐδῶ πλέον δὲν χωρεῖ οὔτε δηλαδή οὔτε τίποτε. Τὰ ἀκατάληπτα καὶ ἀποκαλυπτικά ταῦτα ἀποκαλυπτήρια ἔπη διὰ νὰ ἐννοήσῃ καὶ ἐξηγήσῃ τις, ἀπαιτεῖται νοῦς πολλὸς καὶ σοφία βαθεῖα καὶ βαρεῖα. Ὅθεν καὶ ἀπευθυνθήτω ὁ ἀναγνώστης πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον, διὰ τὸ ὁποῖον δὲ καὶ ὁ ποιητής ἐπεφύλαξε τὴν καλλίστην τῶν παρομοιώσεών του, ἕνα πρῶτον μεγέθους ἀδάμαντα ἰδοὺ αὐτὸς ἐν ὅλῃ τῇ «φλογερᾷ» λάμπῃ του.)

Ὅθεν τὸ φῶς τὸ ἀκούμετο, ποῦ στὸ πλευρὸ σου χύναι

Αὐτὸ μας τὸ περίφανο, τὸ φλογερὸ καμίνι.

Εἰς τὸν στίχον τοῦτον σημειοῦται ὑπὸ τὸ κείμενον, ὅτι ὁ ποιητής ἐννοεῖ τὸ Πανεπιστήμιον. Ἡ ὑποσημείωσις αὕτη ἦτο ἀναγκασίαι τῶν ὁντιν' διότι ἦτο ἀδύνατον, μὲ τὰς Μούσας, νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι ὁ ποιητής λέγων «καμίνι» ἐννοεῖ τὸ Πανεπιστήμιον! καὶ δικαίως, διότι ὅλος ὁ κόσμος ἀνάπτει καμίνι καὶ μάλιστα «φλογερὸν», ὅχι διὰ νὰ φωτίσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ καύσῃ, εἴτε ἁσέβησον εἴτε ὁποῖαν δήποτε ἄλλην ὕλην. Τὸ Πανεπιστήμιον δὲ δύνατον νὰ παρομοιωθῇ μὲ *lucerna* καὶ εἶτι ἄλλο τοιοῦτον φωτιστικὸν σκεῦος ἢ χωρίον, ὅχι ὅμως ποτὲ καὶ μὲ *καμίνι*, τοῦ ὁποῖου σκοπὸς καὶ ἔργον εἶνε ὅχι νὰ φωτίσῃ, ἀλλὰ νὰ καίῃ, ὡς προσέβη.

Τοιαῦτά τινα τὰ ἐπὶ μέρους τὸ δὲ ὅλον; Ὅμοιον μὲ τὰ μέρη καὶ εἶτι χεῖρον. Δὲν λέγομεν περὶ τοῦ μέτρου τίποτε, διότι τὰ μέτρα καὶ τὰ τοιαῦτα εἶνε πράγματα ἀσήμαντα διὰ τὸν ποιητὴν, ὅστις κοῦρει λόγον πρὸς ἄλλαν ὑπόθεσιν. Τὸ ποίημα ποιοφανῶς ἀνάγεται εἰς τὸ λυρικὸν γένος, καὶ εἶνε ἰδίως ὡδὴ πνευματικὴ ἀλλ' οὔτε εἰς στροφὰς ἐνστάθη διὰ τοῦτο, οὔτε εἰς ἄλλα μέτρα ἐκτὸς τοῦ δεκαπεντασυστάβου στίχου. Διερῆθη δὲ εἰς τεμάχια τινά, ἄνισα, ὅχι ὅμως φυσικῶς καὶ ὁργανικῶς, ἤτοι διὰ τοῦ μέτρου, ἀλλ' ἐξωτερικῶς καὶ μηχανικῶς διὰ μιᾶς γραμμῆς τυπογραφικῆς. Τὰ τεμάχια ἢ διαίρεματα ταῦτα ὠνομάσκειν στροφὰς κατ' ἀνάγκην πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ λόγου, πράγματι ὅμως δὲν εἶνε. Ἡ δὲ ὁμοιοκαταληξία ἀπέχει ὅλως τοῦ εἶδους ἐκείνου, ὅπερ εἶναι σχεδὸν ἀναπόφευκτον εἰς λυρικά ἔπη καὶ ὡδὰς, καὶ ὅπερ οἱ μετρικοὶ ὀνομάζουσι *ploussien* ὁμοιοκαταληξίαν. Ὡς πρὸς τὴν ἐννοίαν δὲ, εἶνε δύσκολον νὰ εὕρῃ τις ἐν σκόλον νόημα, ἄρτιον καὶ πλήρες, συναποτελούμενον ἐξ ἄλλων νοημάτων, μερικωτέρων καὶ συνεχομένων ὁργανικῶς καὶ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἀνθρωπίνης λογιῆς. Τὰ πάντα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους εἶνε ἀσυνάρτητα καὶ συγκεχυμένα. Σπανίως συναποτελεῖται πλήρες τι καὶ τέλειον νόημα, ὅθεν καὶ τὰ μὲν ῥήματα εἶνε σπάνια, πλημμυρεῖ δὲ ἡ κατὰ παράταξιν σύνταξις, ἤτοι ἡ ὀλλεπάλληλος καὶ ἐπιφωνηματικὴ ἐπισφύρεσις οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων. Ἐμφωνικά, μισόλογα, καὶ ἀποσιωπητικά, ἰδοὺ ἡ καθ' αὐτὰ οὐσία τοῦ ποιήματος, διότι (καὶ τοῦτο εἶνε χαρακτηριστικώτατον) ὁ ποιητής, συναισθανόμενος τὸ ἀσυνάρτητον καὶ ἡμιτελὲς τῶν συγκεχυμένων ἐμφωνητῶν του, εὖρος πρόχειρον καὶ εὐκόλον φάρμακον, τὰ ἀποσιωπητικά, τὰ ὁποῖα ἀναπληροῦσι τὰ ἐλλείποντα. Ἐπαιδὴ δὲ τὰ ἐλλείποντα ταῦτα εἶνε πολλὰ, διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἀποσιωπητικά ταῦτα εἶναι τόσα, ὅσα οὐδεὶς μέγχι τοῦδε μετεχειρίσθη. 146 εἶνε ὅλοι οἱ στίχοι τοῦ ἔργου, ὑπὲρ τὰς τριακόσιαι δὲ ἀποσιωπητικὰ προσκαλοῦσι τὸν ἀναγνώστην νὰ συμπληρώσῃ οἰκοθεν τὰ ἀποσιωπώμενα, ἤτοι τὰ ἔρρητα, ἄφατα, ἀνέφραστα, ἀνερμήνευτα. Ὁ ποιητής δηλοῦντι ἔχει ἐν αὐτῷ ὡκεανὸν ὅλον ποιητικῶν ἰδεῶν, ἐννοιῶν, αἰσθημάτων κτλ., ἤτοι ὡκεανὸν ποιήσεως, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἀνθρωπίνη γλῶσσα δὲν δύναται νὰ ἐκφράσῃ εἰμὴ ἀτελὲς καὶ ἀτελέστατον ἐν μόνον ἐλάχιστον φέρος τῆς ποιήσεως ταύτης. Ἐάν λοιπὸν ὁ ἀναγνώστης εὕρῃ τὰ πράγματα συγκεχυμένα, ἀσυνάρτητα, παράλογα, τερατώδη, δὲν πταίει ὁ ποιητής, ἀπαγε τῆς βλασφημίας! ἀλλὰ πταίει κατὰ πρῶτον μὲν λόγον ἡ γλῶσσα, ἥτις εἶνε ἀνίκανος νὰ ἐκφράσῃ πλὴν ἡ καὶ ἄρτιον τὴν ποίησιν τοῦ ποιητοῦ κατὰ δευτέρον δὲ λόγον, πταίει ὁ ἀναγνώστης, ὅστις δὲν εἶναι ἀρετὴν ἀγγέλου καὶ εὐφυῆς, ὥστε ἅμα ἰδὼν τὰ ἀποσιωπητικά, ἅμα δὲ ἰδὼν ἕνα ὄνυχον ἢ μίαν οὐρανὸν μόνον, νὰ συνεικάσῃ καὶ νὰ μαντεύσῃ ἐξ αὐτῶν τὸ ὅλον τέρας τῆς ποιήσεως, ὅπερ ὑπάρχει μὲν ἐν τῷ ποιητῇ, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ σκευωθῇ διὰ γλώσσης ἀνθρωπίνης, μόνον δὲ ὁ ἀγγέλου ἀναγνώστης δύναται νὰ τὸ εἶδ' ἐποπτικῶς καὶ μηχανικῶς διὰ τῆς

δικαιοσύνης του!

Ἡ ἀποσιώπησις εἶνε σχῆμα λόγου ἐκ τῶν σπανιωτάτων, κυρίως μὲν ξητορικόν, σπανιώτατα δὲ καὶ ποιητικόν. Εἶνε δὲ τόσον σπάνιον, ὥστε ἡ μὲν Ὀμηρὸς δὲν τὸ μετεχειρίσθη ποτὲ, ὁ δὲ Βιργίλιος ἀπαξ μόνον, καθ' ὅσον ἐνθυμούμεθα, ἐν τῷ πολυθρῦλλῳ «*Quos ego!*» διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἀποσιωπητικά ἦσαν ἄγνωστα εἰς ὅλους τοὺς ποιητὰς ὅλων τῶν ἐθνῶν καὶ ὅλων τῶν αἰώνων. Μόνον ἡ νεωτάτη ρωμανικὴ σχολὴ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, ἀρχηγόντων τῶν Γάλλων, προήγαγε κυρίως εἰς φῶς τὰ ἀποσιωπητικά, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη καὶ ἄνευ τοῦ σχήματος τῆς ἀποσιωπήσεως, ὡς ἀνεξάρτητον εἶδος βωδῆς τινος καὶ ἀλάλου ποιήσεως. Ἐκτοτε τὰ σχῆμα ταῦτα κατεπλημμύρησαν τὴν ψευδορρωμαντικὴν ποίησιν, ἥτις διὰ τοῦτο καὶ δύναται νὰ ὀνομασθῇ προσφυέστατα «ποίησης τῶν ἀποσιωπητικῶν». Τὰ βωδὰ καὶ ἄλλα ἀποσιωπητικά εἶνε διὰ τὴν ποίησιν, ὅτι εἶνε διὰ τὴν ἀνθρωπίνην γλῶσσαν οἱ μορφαῖμοι καὶ αἱ χειρονομίαι ἢ τῶν κωφῶν, ἢ τῶν νηπίων καὶ παλιμπαίδων γερόντων. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἀποσιωπητικά, καὶ τὰ συνακόλουθα καὶ συμφορὰ τοῦτο ἐπιφωνήματα καὶ ἐμφωνητὰ καὶ μορφαῖματα καὶ χειρονομήματα, ὅπως διὰ τὸν κατὰ μέρος ἄνθρωπον ἀναφαίνονται κυρίως ἐν τῇ παιδικῇ καὶ γεροντικῇ ηλικίᾳ, καὶ παριστάνουσιν ἢ τὴν ἀπὸ τῆς ζωτικῆς ἀλογίας εἰς τὴν ἀνθρωπίνην λογικότητα καὶ λογιστὴν μεταβατικὴν περιόδον τοῦ ἀνθρώπου ἢ τὴν ἀπὸ ταύτης εἰς ἐκείνην ἐπιστροφὴν καὶ ἐπανάπτωσιν, οὕτω καὶ διὰ τὴν ποίησιν εἶνε σύμπτωμα ἀπαρραγνώριστον ἢ ἀτελοῦς καὶ ἀνικάνου νηπιότητος ἢ ἐσχάτης καὶ ἀνιάτου παρακμῆς.

Ταῦτα ὁρμήθημεν νὰ γράψωμεν, ὅχι διὰ νὰ διορθώσωμεν τὸν ποιητὴν, πρᾶγμα ἀκατόρθωτον εἰς τὴν ηλικίαν του, ἀλλὰ διὰ νὰ διδάξωμεν καὶ προφυλάξωμεν ἀπὸ τοῦ κοινῶς τὴν νέαν ποιητικὴν γενεάν, ἥτις τρέχει ἀνάθεκτος ὀπίσω αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ διότι εἰς τὴν ἀποστολὴν τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως ἡ ἀποδομὴν μεγίστην σπουδαιότητα καὶ σημασίαν, καὶ διότι ἀπειλοῦντες πλέον ἀπὸ τῆς ἀνιάτης διεσθαρμῆνης πολιτικῆς, εἰς αὐτὴν καὶ εἰς τὰ νεοελληνικά ἐν γένει γράμματα ἀνεθέσαμεν ὅλας τὰς περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν μέλλοντος ἐλπίδας. Ἀλλ' ἡ ποίησις αὕτη τρέχει κατὰ κορυφῶν τόσῳ μάλλον ἀκάθεκτος, ὅσα πλέον ἀνθρώπινον εὕρῃ τὸν ὀλισθηρὸν πρὸς αὐτοὺς κατήφορον. Διὰ τοῦτο ἔργον φιλοπάτριδος συνειδήσεως ἐκρίναμεν νὰ μὴ σιωπήσωμεν, ἀλλὰ νὰ εἴπωμεν πρὸς τοὺς ἀποπλανωμένους πρὸς ἀλήθειαν, ἐάν αὐτοὶ εἶνε οἱ πλανώμενοι. Ἐάν ὅμως δὲν πλανῶνται οὗτοι, ἐάν δὲν πλανᾶται ὁ κ. Βαλαωρίτης καὶ οἱ σοφοὶ καὶ ἄσοφοι ἐπευφημηταὶ καὶ στεφανωταὶ καὶ μιμηταὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ γράψας τὴν ἐπικρίσιν ταύτην, τότε οἱ καλῆτεροι ἂς καταδείξωσι τὴν ἡμετέραν πλάνην, λέγοντες: τὰ καλῆτερα! «Τὸ δ' εὖ ἔπειτα».

Εἰς τῶν συνδρομητῶν.

Ἐν. . . τῇ 21 Ἀπριλίου 1872.

Υ. Γ.—Ἐχόμεν γράψῃ τὰ ἀνωτέρω, ὅτε ἀνέγνωμεν ἐν νεωτέρῳ νινὶ φύλλῳ τοῦ «Μέλλοντος» καὶ τὸ πρὸς τὸν ποιητὴν εὐχαριστήριον ἔγγραφον, ὅπερ αὐθημερὸν συνελοῦσα ἡ Σύγκλητος συνέταξε μετὰ τῆς Πρυτανείας καὶ ἐπέστειλε πρὸς τὸν ποιητὴν. Ἰδοὺ πῶς ἀρχίζει τὸ μοναδικὸν τοῦτο ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον ἐπισφραγίζει μοναδικῶς τὰ μοναδικὰ ἔπη καὶ ῥήματα τῶν ἀποκαλυπτηρίων.

«Ποιητὰ,

«Ἀποδεχθεὶς τὴν κτῆταιν τῆς πρυτανείας, ὅπως προσαγορεύσῃς τὸν ἀνδριάντα, ἐν ἡ Ἑλλάς; δαπάναις, κτλ. κτλ.

(ὑπογ.) Ὁ πρύτανης κτλ.»

Πῶς σὰς φαίνεται, Κ. Συντάκτα, ἡ προσφώνησις αὕτη «ποιητὰ» ἐν ἐπισήμῳ ἔγγραφῳ δημοσίας καὶ σοβαρᾶς ἀρχῆς; Ἀναντιρρήτως ἡ ἱστορία θέλει κατατάξῃ αὐτὴν πλησίον μόνης τῆς ἐπὶ τῆς γαλλικῆς ὀχλοκρατίας καὶ τρομοκρατίας «*Citoyen!*» Ἀλλὰ διὰ νὰ φθάσωσι τὰ δηρὸν γραφεῖα τῶν Γάλλων εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἔπρεπε πρότερον νὰ ἀναστατωθῇ ὅλος ὁ κόσμος. Φαίνεται λοιπὸν, ὅτι τὸ ἀποκαλυπτήριον ἔπος τοῦ Κ. Βαλαωρίτου ἐπενήργησεν ἐπὶ τῶν ἀκαδημαϊκῶν ἀρχόντων ὡς ἄλλος τις ὀχλοκρατικὸς Καϊνίας, καὶ ἀφ' οὗ ἀνέτρεψε τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ τῆς λογιῆς, ἀνέτρεψε καὶ τοὺς νόμους, οὕτως διέπουσιν τὴν γλῶσσαν τῶν δημοσίων ἐγγράφων. Τοῦτο πιθανολογοῦσι καὶ τὰ ἐπόμενα, ἅτινα φαίνονται γεγραμμένα ὑπὸ τὸ κράτος δεινῆς τινος καὶ παρηνύρσου ποιητικῆς οἰστορηλασίας, ἥτις ἀναντιρρήτως μετεδόθη εἰς τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς ἀρχόντας ἀπὸ τοῦ παρηνύρσου ἔργου. Ἡ πρυτανεία, καθ' ἃ λέγει ὁ Κ. πρύτανης, ἀπυθύνει πρὸς τὸν ποιητὴν τὴν «αἴτησιν προσαγορεύσῃ τὸν ἀνδριάντα (!)» Ἀλλ' ἡ προσαγορεύσις τοῦ ἀνδριάντος εἶνε, νομίζομεν, σχῆμα λόγου ποιητικόν, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὸν ποιητὴν νὰ μετεχειρίσθῃ, ἐν τῷ ἐγκρίνῃ ἐντολῇ δὲ ἐπίσημος καὶ ῥητὴ τῆς πρυτανείας πρὸς τὸν ποιητὴν νὰ προσαγορεύσῃ τὸν ἀνδριάντα, εἶνε τι καὶ τοῦ ἀστείου ἀστεϊότερον. Καὶ ἀληθῶς, ἐν ἡ Πρυτανείᾳ καὶ ἡ περὶ αὐτὴν ἀκαδημαϊκὴ Σύγκλητος, ἡ ὁποῖα καὶ ἐπὶ τῇ ἀποκαλύψει ἀδράστητος ὡς ἔργον καὶ ἔκστασιν τοῦ μέλλοντος νὰ λαλήσῃ κατὰ τὴν περίστασιν πρῶτον ἀπὸ τοῦ βίου τοῦ ἐθνικοῦ καὶ ὅπως νὰ προσαγορεύσῃ αὐτοῦ τὸν ἀνδριάντα, δὲν ἔχει ὅμως τὴν ἀρετὴν νὰ γελᾷ ἢ νὰ κλαύσῃ.

(Γκ τῆς ἐν Τεργέστῃ Ἑλληνικῆς Ἐφημερίδος «Ἡμέρα» τῆς Μαΐου 1872 ἀριθ. 870).

Τυπογραφεῖον Η ΙΟΝΙΑ.

ΤΑΚΟΒΑΤΕΙΟΝ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΛΕΩΣΤΕΙΟΥ